

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 27.

V torek 4. julia 1854.

III. tečaj.

Uprašanja.

za učitelje u šolskej okrajni „spodne rožne doline“, predložene na učiteljskem shodu u Kapli.

1. Alj je modro in prav, otroke med letom v šolo jemati, kaderkolj se starišem poljubi, jih poslati, in kaj ima učitelj storiti, da se temu, ker je kjer bodi v navadi, v okom pride in da se tako otroci, ki so za šolo zreli, zajedno koj o začetku šolskega leta v šolo pošljejo?

Kar vpisovanje alj jemanje otrok v šolo zadene, skušnja uči in vsi učitelji enoglasno terdijo, da je škodljivo, otroke med letom v šolo jemati. S tim se nič drugzega ne doseže, kakor to, da naraste v šoli več razredov. To pa od ene strani učitelja zaderžuje in moti, da se ne more, kakor bi rad in kakor bi treba bilo, s večino učencov vkup alj tisti čas pečati; od druge strani pa to nar bolj brani in overa, da učenci sami ne morejo napredovati; kajti to naredi, da učenci drugih razredov, s kterimi se učitelj ne peča, ne pazijo, se dolgočasijo in tako veselje in serce do šole zgubijo.

To razvado odpraviti, je treba, koj o začetku šolskega leta resnobno staršem naznaniti, da naj svojo dolžnost spolnijo in otroke, ako hočejo, da se kej naučijo, ob napovedanem času pošljejo. Posebno se dobro kaže, ako gg. duhovniki dva—trikrat stariše na njih dolžnost in dobiček opomenejo. Dobro in prav je tudi, da se potem, ko je napovedani čas pretekel, noben otrok v šolo ne vzeme več. Ako boš mož beseda, bojo stariši že dobro skerbeli, da svoje otroke o pravem času za šolo oskerbijo.

2. *Učitelji ljudskih šol na deželi morajo večji del učence več razredov vkup u šoli imeti. Kaj je toraj boljše in modrejše, jih ločiti in vsak razred posebej učiti, alj pa vse vkup podučevati? In če je poslednje treba, kako ima učitel s učenci ravnati, da, ko s enim razredom si opraviti da, drugi razredi drugega časa ne tratijo?*

Kjer je učitelju pomočnik pri roci, se ve, da se ta sitna reč ložej obravna. Alj kje to najdeš? Skoraj povsod je le učitelj sam, mora sam veslati, celo butaro sam nositi; kaj mu je storiti? Ako hoče razred za razredom učiti, kamo bo prišel? posebno ako je več razredov, kar tudi velikokrat pri vsej nevolji drugače biti ne more; zakaj je več ljudskih šol, ki štejejo po 100 in še čez učencov in učenk. Pri tacih šolah je prav bistre glave, terdnega zdravja, in nevtrudljive volje potreba, če hoče učitelj vse razrede vkup podučevati, in še zraven kak sad svojega težavnega dela doživeti. Naj toraj učitelj učence raznih razredov, ki se različne predmete učijo, razloči, in tisti čas, ko eden razred v ednem predmetu podučuje, učencom in učenkam drugih razredov kaj drugega opraviti da, kar so se poprej učili in že znajo.

Postavim: Ko se novaki alj pervinci pismenke poznavati učijo, naj da drugotečajarji pišejo iz berila alj spisovnika, uni naj da na plošici alj šolskeji tabli kak račun na tihem izgotovijo. Tako bojo vsi učenci ob enem kej opraviti imeli, tiho sedeli, se učili in zraven še kratek čas imeli. Se ve, da bode se pri tem tisti učitelj nar ložej in nar lepše obnašal, ki je svoje pervince pisaje brati učil, kakor je vsim slovenskim učiteljem Tonček v „šolskem prijatelju“ prav po domače pokazal. Tudi to se samo od sebe zastopi, da mora učitel zraven tega svoje oči in ušesa bi rekel povsod imeti, zmiram pregledovati in popravljati, kar in kjer koli je treba.

Ročnej in boljše za učitelja in učence bo pa to, da učence in učenke razdeli na dve strani in nektere dopoldne, nektere pa popoldne v šolo hoditi vkaže. Bolje kaže, da bolj odraščeni dopoldne, manjši pa popoldne šolo imajo. Ostali čas pa naj doma s tim napolnijo, da kej berejo, pišejo alj rajtajo.

3. *Katere izmed raznih šolskih knjig se imajo u tukajšnjem okraju rabiti, da se ne samo posebnim potrebam učencov vstreže, temuč tudi višjim postavam zadosti?*

Med slovenskim ljudstvom — ne samo med kmeti, temuč tudi še drugod in clo tam, kjer bi se človek narmanj v misel vzal, — še sedaj kriva misel živi, da ljudske šole na Slovenskem nimajo nič družega, nič imenitnejšega, nič svetejšega opraviti, kakor to, da slovenske otroke nekaj po nemško krožiti in blebetati navadijo. Nikolj bi ne imeli Slovenci pozabiti zlatih besed, ki so jih presvit. knezoškof, g. *A. M. Slomšek* v lanskih *Drobtinah* na str. 113 pregovorili;

„Dobra šola glavo razjasni in serce za dobro ogreje; in to je šole prvi, sveti namen. Učiti otroke po keršansko modro živeti, si za časno srečo in za izveličanje večno skerbeti, za to je šola. Pošteno djanje ima v šoli pervo — posvetno znanje le poslednje mesto. Dobro je znati pisati in brati, pa stokrat bolje pošteno ravnati. Brez modre glave in pravičnega serca je tudi nemška beseda prazen mak. Slovenci! ne bodite abotne šalobarde, le na nemščino gnati, pobistrenje glave in požlahnenje serca pa zanemarati. Ovo bi bilo na robe delo. Šole so nam potrebne: to lahko vsak spozna; ali kdor le po nemškej besedi šolo ceni, se močno goljfa. Gorje vam, ako svoje otroke same zato v šolo pošiljate, naj bi se nemčije učili, za modro glavo in pošteno serce vam pa ni mar! Nezarobleni, napuhneni otroci vas bodo po nemško kleli, vi stariši bote pa po slovensko solze točili. — Potrebnej se je Boga bati in spoštovati stariše, kakor nemškovati. Dobra je nemška beseda dobra, in kdor se nje lotiti vtegne, naj ne zamudi, pa edina pot k pravi sreči ni, kakor nekteri mislijo. Lepo Bogu služiti, očeta in mater lepo imeti, cesarju in od Boga dani gosposki pokorn biti, svoje delo dobro znati, svoje dolžnosti zvesto dopolniti, križe in težave (Adamov jarm) voljno nositi, veselo živeti in srečno vmreti: ovi zlati nauki so človeku veliko potrebnej ko nemščina; ona bodi pridnim šolarjem naveržek. Tako nas sam Jezus uči rekoč: *„Iščite pred vsim božjega kraljestva in njegove pravice; vse drugo vam bo naverženo.“*

Te imenitni in sveti cil in konec doseči, bi se imele v tukajšne šole vpeljati take knjige, ki se tukajšnim potrebam priliježjo. Tukaj pri nas ne samo slovenske ne samo nemške, ampak o začetku slovenske (vse drugo je bob v steno metati) potem posebno pa v drugem razredu še le nemške; zakaj nemško znati je dobro, pa ne samo izveličavno. Nar boljše so za naše kraje tiste šolske knjige, ktere so na prvi strani slovenske, na drugi pa nemške. Saj so od vis. c. k. ministertva že na svitlo prišle, tih naj se učitelj po deželi marno derži.

4. Po katerem učnem načinu se dajo otroci nor ročne k branju peljati?

Nar ročne se dajo učenci k branju peljati po oglelnem alj nazornem uku, ki je sdružén s glaskovanjem. Tudi od tega je lanski in predlanski tečaj „šols. prijatelja“ nam že marsikej lepega povedal.

Franc Serajnik, učitelj v Svečah.

Ogledalo pridnih otrok.

Željim ti, ljuba slovenska mladina, od časa do časa predstavljati v izgledih lepe in častivredne lastnosti pridnih otrok, katere posnemati naj ti bo serčno veselje, ako hočeš biti srečna časno in večno. Odbral sim za enbart snopek šesterih izgledov: Janez; Marianka; Jožek; Štefan; mali malarček in pobožna pasterica. Vsi so nam zgled posebne pridnosti, brumnosti in spoštovanja do svojih staršev; Bog hotel, da bi mnogo tacih otrok med nami bilo! —

Danes pride na versto:

I. Janez.

Se je bil naš Janezik mlado detice v zibeljki, ko so mu ljubi oče odmerli. Mati njegova, revna pa pobožna ženica, so zlo skerbeli za dobro izrejo svojega sinčeka. Dorastel je Janez komaj deveto leto, in že je umel dobro brati, pisati in računati. Treba je bilo materi zdaj za daljno izrejo svojega sinčeka skerbeti. Ker je Janez posebno veselje do urarskega rokodelstva razodeval, ga peljejo mati v precej oddaljeno

mesto, in ga vdinjajo pri nekem umetnem urarju v navk. Tukaj je naš Janezik se tako dobro obnašal, da je blo kaj; razodeval pa tudi pri navku tako globoke znanosti, da je mojster njegov kmalo podmojstrom prerokovati začel, da z tega fanta bo svoje dni še en pravi umetnik.

V petih letih je končal Janez svoj navk z nar boljším pospehom, in silno rad bil ostal še pri svojem mojstru, kteri ga je ko lastnega sina ljubil, ali žalostni glasi so klicali Janeza na njegov dom. Mati njegova so namreč od časa do časa zlo trapati jeli, in ker nikogar niso imeli, da bil kaj zanje poskerbel, ni bilo za Janeza druge milosti, kakor vzdigniti se na svoj dom. Bridke solze so damu pridšega Janeza pólile, viditi svojo mater, ktero je priserčno ljubil, v tako žalostnem stanu; tudi domača bajtica je bla vsa poškodovana, ker je nihče popravljal ni. Urno se postopi Janez dela in popravljanja hišice, ktera je bla kmalo v prijazno stanovanje spremenjena, in zdaj se z vso marljivostjo poloti svojega rokodelstva. Od ranega jutra do pozne noči je sedel pridno pri svoji mizici, in kdo bi bil srečnejši od njega, ako bi le mati njegova zdravi bili; al velikokrat, ko so trapati jeli, so planili po njegovih delih in mu skoraj vselej v nevednosti pokvarili kake kolesca ali druge delčike od ur, ktere je z nar večjo marljivostjo in natajničnostjo izdelovati moral. Ja véasih so ga clo tepsti jeli, vender se Janez nikol ni čez to pritožil, ali clo, kar naj Bog slednega otroka obvarje, jih nazaj vdaril, le kadar so mu kaj pokvarili, (kar se je vse, se ve, le v trapastem stanu zgodilo,) jih je z otroško ljubeznivostjo poprosil, naj mu vender tacih reči ne vkončujejo, ki jih z tako veliko težavo izdelovati mora. — Od časa vender, od kar je bil za ozdravljenje svoje matere ves skerbni Janez jim neke zdravila od učenega zdravnika iz mesta prinesel, se je bil njih bolni stan enkolko boljšati začel. Še z veliko večjim veseljem se zdaj Janez svojega rokodelstva poloti. Že v mestu je bil izdelal z lastne pameti umetno uro, ktero je vse občudevalo, in ktero je bil mojster njegov za drage denarce prodal. Tud doma se je bil zraven družega dela tud dela enake ure polotil in je resnično še skoraj

bolje, kakor prvo izdelal. Izporočil je to svojemu nekdašnjemu mojstru v mesto z prošnjo, naj mu kakega kupca na-njo nasvetuje. Res prideta o kratkem času dva ptuja moža, ki po uri prašata in jo viditi željita. Janez reče: imam uro, al viditi jo prec ne moreta. Moža prosita in silita, naj jima jo pokaže, ker se jima mudi, al on se ne pusti pregovoriti. V mislih, da jima Janez iz uzroka, da je uro prenizko cenil, taiste pokazati noče, obljubita polovico višej, al on jima odgovori: Da ne mislita krivo o meni, vama odkritoserčno povem, da ura se znajde v stranski izbici, kjer moja ljuba mati, ki so ravno od dolge boleznj okrevale, sladko počivajo in spijo. Bojim se, da bi jih z kakim ropotom ne zbudil, tedaj ure tud poprej nikakor pokazal ne bom, dokler se sami ne sprebudijo in me k sebi zakličejo. Moža, bogata tergovca, ostermita nad veliko ljubeznijo in skerbjo urarja do njegove matere, in rada zdaj počakata, dokler mati Janeza ne zakličejo. Zdaj Janez uro prinese, in ker je bla resnično izverstno delo, plačata tergovca še več, kakor sta poprej obljubila, in se tud ponudita, vse enake ure zanaprej po taki ceni pokupiti. — Janez je odslej živel, kakor Slovenci pravimo, za Boga; zdrav in vesel je delal pridno in stregel po vsi moči svojej ljubej materi. Večkrat so mu scer prijatli svetovali, naj se v bližnje mesto preseli, ker bi se mu gotovo še bolje godilo, ali iz ljubezni do svoje matere, ki se od domače hišice ločiti mogli niso, je ostal rajši v rojstnem kraju. Še le po materni smerti se je vdal nasvetom prijatelov, se preselil v mesto, postal tu bogat, imeniten mož in doživel visoke starosti! —

— Ljuba mladina! posnemaj zvesto v tvojem življenju Janezove izglede, in kakor nad njim, se tudi nad teboj vresničile bodo besede četerte zapovedi Božje, ki pravi: „Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel, in ti dobro bo na zemlji.“ —

J. Levičnik.

Kmet in kralj.

(Po ilirskem.)

Neki perzijanski kralj, zabavljajoč se na lovu, prišel je onega dné do revne bajtice, ter je zagledal ondi blizo 80 let

starega *sedoglavca*, ki je ravno *jablane sadi*. Kralj se je njemu približal, ter ga vprašal, koliko lét da imá?

Starček odgovori: Nimam več ko štiri leta.

Neki dvornik kraljevega prevoda ga opomne, da se ne spodobi take neudobne šale vganjati o pritomnosti kraljevi.

„Nimate prav, da me grajate, odgovori na to starček; jez dobro vem, kaj govorim. Pameten človek tisto dōbo življenja svojega ne jemlje u račun, ktero je brezumno in boréč se s človečjimi brigami preživel; jez sim torej uno kakor pravo mojo starost naznanil, ktero sim u poštovanju božanstva in izverševanju dolžnōst mojih do bližnjega porabil in preživel bil.“

Kralj, čudovaje se nad nepričakanim modrovanjem prostega kmetiča, ga dalje vpraša, zakaj da tú *jablane sadi*, ker se vendar nikakoršnega ploda od njih nadjati ne more?

„To je resnica,“ odgovori seljak; „ker so pa *drugi pred nami za nas drevje sadili*, brez da so plod njegov uživali, za to je pravo, da zopet *tudi mi za druge* kaj storimo.“

„Verlo dobro!“ zakliče kralj, ter pomigne blagajniku, ki túdi u prevodu kraljevem je bil.

Letá, kakor je navada bila, kader vladar očitno kogar pohvali, starčiku *sto zlatov* na dar izroči.

Prebrisani kmetič se posmehlja lepemu poklonu, ter pregovori: „Drugim ljudém, presvitli kralj, doraste drevje komej o 20 letih; lej pa moje drevesca! Komej sim jih posadil, in že mi nosijo plodú.“

„Pravo, pravo!“ zakliče kralj, pomigne zopet, in zopet pade ena mošnjica zlatov pred starčika. Ta začuden iz vsega gerla začné kričati:

„Drugim ljudém komej *enkrat* u letu drevje rodi, pa glej čuda, moje drevesca o enem dnevu *dvakrat* cveté in dvakrat sadje dozrevajo!“

„Prekrasno!“ vikne kralj, in kmet dobi še *tretjo* mošnjico zlatov. Kralj pa na to podbode konja svojega, govoreč: „Dalje ne morem tukej ostati, dobri moj starček, ker bi ináče bistroumnost tvoja mojo blagajnico izpraznila.“

J. Š.

Listonoša.

* *Iz Krope na Gorenskem 26. Junija.* Kar še nikol v Kropi ni bilo, smo doživeli na svetega Alojzija dan 21. m. m. Naš občno ljubljene učitelj gosp. Perše je svoje šolarčke že popred ene dni opomnil, da 21. dan bo sveti Alojzi, patron šolske mladine. Tudi je jim življenje povedal in jih opominjal njegovo življenje posnemati.

21. dan po deveti maši so se šolarčki obojega spola zbrali; v tem je pri drugi cerkvi pri kapelci na gričku pri Materi Božji z velikim zvonom k sveti maši povabilo. Uzdignejo se učenci in učenke s svojim ljubljenim učiteljem iz cerkve skoz sred terga. Popred je eden večih učencov v cerkvenem oblačilu lepo bandero nesel. To bandero je čisto novo, še le letos napravljeno. Slavni slovenski malar v Ljubljani, g. M. Languš, je na enej strani sv. Alojza, patrona šolske mladine, na unej pa čisto spočetje rožne device Marie prav lepo namalal. Zraven tega, ki je bandero nesel, ste šle dve deklici belo oblečene, goreče vošene sveče v rokah, potem pa po dve in dve vse součenke tudi belo oblečene, tudi s svečami; za njimi pa učenci ravno tako s gorečimi svečami, med potem so molili sveti roženkranc; zraven njih je bil ves pobožen in v molitvi g. učitelj. Se ve, da so ljudje iz celega terga gledat hiteli tako lepo pobožnost, veliko se je slišalo govoriti: kaj tacega pa še nismo doživeli. V cerkev pridši so se vstopili po dva in dva na desno učenke, na levo pa učenci, potem je bila sveta maša, katero so gospod beneficiat in katehet Jožef Gašperin brali; 8 učenk je prav mično in sladko pelo na kora, gosp. učitelj je prav tiho in mično orglal. Vse je bilo globoko ginjeno. Po maši g. učitelj pridši iz kora moli litanije svet. Alojzija, in mnoge molitve; po tem se poslové in gredó ravno tako nazaj k farni cerkvi sv. Lenarta, kjer se razidejo na dom. Popoldan pa so bli povabljeni od g. učitelja na neko trato na sprehod (za dolgo njivo), kjer so se po nedolžnem igrali, zatem pa so imeli južino, kjer je že pred poskerbel jo gosp. učitelj, potem so peli lepe slovenske in nedolžne pesmice, katerih so se že mnogo naučili od svojega učitelja. Proti večeru so se vernili veseli domu k svojim staršem, in tako se je lepo ta čast. praznik končal; te dan ni bilo šole kakor veliki šolski praznik. Z Bogom Janez.

Živo je želeli, da bi se gg. kateheti in učitelji posluževali in terdno poprijemali tacih priložnost, ki jih sv. cerkveno leto obilno ponuja! Kej tacega se globoko v serce ljube mladine vsadi in ostane v njem vse živi dni.